

Verslag “De bodem digitaal” Provincie Utrecht - November 2002

Inleiding

‘De bodemvervuilingsproblematiek is een technisch ambtelijk verhaal geworden, de emotie is verdwenen’, constateerde Harry de Loor (provincie Utrecht) tijdens een discussiemiddag over het Landsdekkend beeld. De Loor vindt dit een positieve ontwikkeling. In de tijd van Lekkerkerk werd de burger in zijn eigen achtertuin met problemen geconfronteerd waarop de overheid geen antwoord had. ‘Dat is nu heel anders, de overheid heeft de ernst van de bodemvervuiling en het belang van bodem in het algemeen erkend’, aldus De Loor.

De discussiemiddag, georganiseerd door het Platform Bodembeheer, vond 4 november jl. in het provinciehuis Utrecht plaats. De belangstelling was groot, rond de 250 vertegenwoordigers van overheden, bedrijfsleven en onderzoeksinstituten kwamen op de middag af. Na een plenaire voordracht over het landelijk project landsdekkend beeld, volgden vier parallelle sessies.

In 2005 moet er een landsdekkend beeld van de bodemkwaliteit zijn, en per 1 januari 2004 de peildatum van de werkvoorraad van te saneren terreinen. ‘Maar op het ogenblik blijkt er omtrent het landsdekkend beeld veel onzekerheid en onduidelijkheid bij overheden te bestaan’, aldus Geert Meijerink, de recent aangetreden projectleider Landsdekkend Beeld. Het ontbreken van landelijke afstemming en coördinatie, en het feit dat overheden verschillend omgaan met gegevens worden als knelpunten ervaren. In antwoord hierop kondigde Meijerink een aantal organisatorische en inhoudelijke acties aan. Er zal onder meer een centraal aanspreekpunt en een landelijk overlegstructuur komen. Meer inhoudelijke acties die de projectorganisatie zal aanpakken zijn onder meer de afstemming tussen Globis en andere bodeminformatiesystemen, het aansturen van onderzoek, het starten van de ontwikkeling van modellen voor kostenramingen en prioritering.

Verder zal er aandacht zijn voor waterbodems, het bewaken van de voortgang en kwaliteit van de realisatie van het landsdekkend beeld en de afstemming van de technisch inhoudelijke zaken betreffende de nulmeting van de werkvoorraad. ‘De projectorganisatie zal (informatie)bijeenkomsten organiseren en gesprekken voeren met alle bevoegde gezagen’, aldus Meijerink. Verder sprak hij zijn waardering uit voor het werk wat al door gemeenten en provincies is uitgevoerd.

Sessie 1 Werkvoorraad

Zorg dat je de belangrijkste locaties goed in beeld hebt, denk goed na voordat er (te) veel geld wordt uitgegeven. Het loont om slim te werk te gaan. Dat waren de aanbevelingen uit deze sessie waar veel vragen werden opgeworpen. Moeten alle archieven ontsloten en bestudeerd worden om een goed beeld van de werkvoorraad te krijgen? Kan er niet beter met ‘expert judgments’ gewerkt worden? Wie moet de invoer voor het landsdekkend beeld verzorgen? Veel aanwezigen waren van mening dat dit door mensen met ruime ervaring in het bodemonderzoek moet gebeuren, om een hoge kwaliteit te waarborgen.

De provincie Utrecht is al ver gevorderd met het landsdekkend beeld en heeft een grove schatting gemaakt van de werkvoorraad en de daaraan verbonden kosten. Uitgangspunt bij de verdere uitwerking van het landsdekkend beeld zal zijn dat hiermee een uitspraak gedaan moet kunnen worden over de ruimtelijke ambities van de provincie.

Sessie 2 Diffuse bodemkwaliteit in stad en land (zie ook bijlage 1)

Het algemene bodemkwaliteitsbeeld staat nog in de kinderschoenen, hoewel 70 tot 80% van de

gegevens aanwezig zijn. Nu is er een werkgroep opgericht die voor medio 2003 een uitgewerkt stappenplan klaar wil hebben. De werkgroep wil in het stappenplan een minimum niveau voor het algemeen kwaliteitsbeeld vastleggen om vrijblijvendheid en onduidelijkheid te voorkomen. De meningen over de meerwaarde van het algemene kwaliteitsbeeld zijn verdeeld. De vastgoed sector en gemeenten stellen dat bij de aankoop en inrichting van gebieden altijd lokaal onderzoek wordt uitgevoerd en een algemeen overzichtsbeeld overbodig is. Anderen stellen dat de informatie wel van belang is bij inrichtingsvraagstukken op het niveau van streekplannen (bijv. EHS en landbouw). Er heerst nu onduidelijkheid: onduidelijkheid over de rolverdeling, financiering, databeheer en inhoudelijke uitwerking.

Sessie 3 Gegevens voor en door derden (zie ook bijlage 2)

Tijdens deze sessie kwamen bodeminformatiesystemen en de toegang daartoe aan bod. Makelaars zijn blij met het uitgebreide en goed toegankelijke bodeminformatiesysteem van de gemeente Utrecht. De gemeente vindt dat gegevens, zelfs voorlopige rapporten, beschikbaar moeten zijn voor derden. Nadeel is wel dat hiervoor (eenmalig) een enorme financiële als tijdsinspanning geleverd moet worden. Daarbij is het effect van vrijgeven van zoveel informatie via internet zeer moeilijk te meten. Stichting Bodemsanering Nederlandse Spoorwegen (SBNS) heeft ook een uitgebreid informatiesysteem. Dit is nu nog uitsluitend toegankelijk voor de SBNS, maar in de toekomst ook voor derden. Er bestaat (nog) geen standaard format publicatie van gegevens.

Geconcludeerd werd dat er in het algemeen nog maar weinig data beschikbaar is voor derden, en er ons in dit opzicht nog een digitale deltawerken wacht.

Sessie 4 Van bodemgegevens naar managementinformatie

De vraag ‘Wat is je positie in de keten van bodeminformatie?’ stond centraal in deze sessie. In de keten is het van belang dat mensen zich bewust zijn van welke vragen er beantwoord moeten worden. Deze vragen dienen concreet en meetbaar te zijn. Vervolgens kan worden vastgesteld welke gegevens verzameld moeten worden.

Nu worden gegevens nog vaak verzameld vanuit een sectorale benadering, terwijl gegevens uit andere sectoren van belang kunnen zijn bij het beantwoorden van de gestelde vraag. Op landelijk niveau is de sectorale benadering nog regel, hoewel het beleid zich ontwikkeld in de richting van integrale benadering van de bodem. Op lokaal niveau is de vraagstelling meer integraal, en de behoefte aan gegevens breder. Er werd geconstateerd dat er een discrepantie zit tussen de gegevens die verzameld worden voor het landelijk project “Werkvoorraad Landsdekkend Beeld” en de gegevens waaraan gemeenten behoefte hebben. Financieringsstructuren gekoppeld aan niveau van informatie versterken dit effect. De discrepantie wekt twijfel op over het nut van het Landsdekkendbeeld.

Afsluiting

Ter afsluiting presenteerden de trekkers van bovenstaande sessies tijdens een plenaire sessie de conclusies aan de aanwezigen.

Verslag “De bodem digitaal” Sessie 2: Diffuse bodemkwaliteit

Aftrap

Alfred Huinder van de provincie zit de bijeenkomst voor, Ruben Busink van TNO-NITG gaat in zijn presentatie in op de stand van zaken ten aanzien van spoor 2. Hij constateert dat:

In het stappenplan spoor 1 al ver is uitgewerkt; spoor 2 is slechts op hoofdlijnen ingevuld;

Na het verschijnen van het stappenplan de ontwikkeling van spoor 2 stil is komen te liggen.

Recent initiatieven zijn ondernomen een werkgroep voor spoor 2 op te richten. Ruben Busink is de trekker hiervan. Bij verschillende provincies zijn personen benaderd en bereid gevonden zitting te nemen in deze werkgroep

De belangrijkste taakstelling van de werkgroep wordt om voor medio 2003 een uitgewerkt stappenplan te genereren, zodat de provincies nog 1,5 jaar hebben om het landsdekkend beeld op te leveren

Discussie

Na de inleidende presentatie wordt vanuit verschillende invalshoeken gediscussieerd over spoor 2. De belangrijkste discussie-onderwerpen zijn.

1. De meerwaarde van spoor 2 binnen het Landsdekkend Beeld (waarom)
2. Uitwerking van spoor 2 (hoe)
3. Rolverdeling (wie)

De meerwaarde van spoor 2 binnen het Landsdekkend Beeld

De discussie over het waarom van spoor 2 wordt aangevoerd door vastgoedvertegenwoordigers en vertegenwoordigers van gemeenten. Zij stellen dat bij de aankoop en concrete inrichting van gebieden altijd gericht onderzoek wordt uitgevoerd en dat een globaal Landsdekkend Beeld hiervoor dus geen meerwaarde biedt.

Anderen zien de meerwaarde van spoor 2 wel: het draagt bij aan de ontsluiting van bodeminformatie. Bovendien is de informatie van belang bij de inrichtingsvraagstukken op het niveau van streekplannen. Het gaat daarbij vooral om de invulling van grondgebonden functies, zoals natuurontwikkeling (realisatie EHS) en (biologische) landbouw. Verder wordt spoor 2 gezien als een belangrijke opstap voor duurzaam bodembeheer. Dit betekent dat spoor 2 het mogelijk moet maken om meer procesmatig naar de bodem te kijken, waarbij lange termijn processen een belangrijke rol spelen.

Conclusie

Er bestaat een sterk wisselend beeld over de toegevoegde waarde van spoor 2. De werkgroep die zich gaat bezighouden met spoor 2 moet de meerwaarde van spoor 2 helder definiëren. Dit om het (bestuurlijk) draagvlak van het spoor te vergroten.

Uitwerking van spoor 2

Rond de uitwerking van spoor 2 spelen een aantal discussies. Enerzijds gaat het hierbij om de inhoud: uit welk type informatie wordt het landsdekkend beeld opgebouwd. Enkele uitspraken illustreren de discussie:

Vooraf bij de kennisinstellingen (TNO-Alterra-RIVM) en de provincies is al veel informatie beschikbaar. Het belangrijkste werk binnen spoor 2 bestaat uit data-integratie, aangevuld met een beperkte uitbreiding van de gegevens.

De gemeentelijke bodemkwaliteitskaarten maken onderdeel uit van spoor 2. Het is alleen niet voor alle gemeentes financieel aantrekkelijk een bodemkwaliteitskaart op te stellen.

Naast inhoudelijke zaken spelen procedurele en financiële aspecten een belangrijke rol. In dit kader stellen een aantal aanwezigen de vraag of de uitwerking van spoor 2 een verplichtend karakter heeft. Dit blijkt nu nog niet het geval te zijn. Er wordt echter wel naar gestreefd om de uitvoering van spoor 2 in een Circulaire vast te leggen.

Daarnaast stellen een aantal overheidspartijen de financiering van spoor 2 ter discussie. Met name provincies en rechtstreekse gemeenten hebben hiervoor budget kunnen reserveren in het Meerjarenprogramma. Opnieuw wordt gesteld dat de meerwaarde wel duidelijk moet zijn voordat partijen dit spoor gaan financieren.

Conclusie

In de komende periode moet meer duidelijkheid worden verschaft over het verplichtende karakter van spoor 2, de financiering ervan en de inhoudelijke uitwerking (wat wordt van de partijen verwacht).

Rolverdeling

De rolverdeling bij de uitwerking van spoor 2 is minder eenduidig dan bij spoor 1. Wel is het duidelijk dat er een samenwerking moet komen tussen gemeenten en provincies en dat verdere afspraken gemaakt moeten worden met partijen als DLG. Een aantal gemeentes voelt zich, mede door de onzekerheid over inhoud en uitwerking, "opgezadeld" met spoor 2. De aanwezige provincies ervaren dat niet zo.

Conclusie

Het is wenselijk dat snel duidelijk wordt wie voor welk onderdeel van spoor 2 verantwoordelijk is. De rolverdeling zal in het stappenplan worden uitgewerkt.

Verlag “De bodem digitaal”

Sessie 3: Gegevens voor en door derden

De opzet van sessie drie was om te discussiëren over het beschikbaar stellen van gegevens: gegevens voor en door derden. Hierbij spelen onder meer de volgende vragen:

- Welke gegevens stellen we beschikbaar (wat)?
- Wie stelt deze gegevens beschikbaar en voor wie stellen we deze gegevens beschikbaar (wie)?
- Hoe stellen we deze gegevens beschikbaar (hoe)?

Een vraag die er aan vooraf gaat is met welk doel (waarom) we gegevens beschikbaar stellen danwel nodig hebben en wat de mogelijke gevolgen (kunnen) zijn, de juridische consequenties? Rond dit onderwerp zijn drie presentaties gehouden door 1. Gerard Stokman van de Stichting Bodemsanering NS, 2. Hanneke Wieggers en Antje Fokkema van de gemeente Utrecht en 3. Flip Dikker van Dikker Garantiemakelaars. Voorzitter was Bas van de Griendt, Adviseur Vastgoed & Milieu bij Royal Haskoning in Amsterdam.

Ad 1. Stichting Bodemsanering NS

Gerard Stokman liet zien dat de Stichting Bodemsanering NS (SBNS) ontzettend veel gegevens heeft te verwerken. Sinds de start van SBNS in 1996 zijn bijna 14.000 verdachte NS-locaties oriënterend onderzocht. Op het hoogtepunt van deze onderzoeksoperatie ging gemiddeld iedere tien minuten ergens in Nederland een boor de grond in en kwamen iedere minuut analyseresultaten beschikbaar. De veld- en laboratoriumgegevens en alle overige onderzoeksgegevens zijn vanaf de start van de SBNS digitaal verwerkt. En nog steeds komen dagelijks nieuwe gegevens binnen.

Als één van 's-Lands grootste grondbezitters en als één van 's-Lands grootste bodemsaneerders levert de SBNS een significante bijdrage aan het landsdekkend in beeld brengen van de bodemverontreiniging in Nederland. De SBNS ziet de waarde van deze gegevens voor derden wel in en wil ze in principe ook graag beschikbaar stellen (ook digitaal, bijvoorbeeld via een kijk-GIS). De gegevens zijn echter primair bedoeld voor eigen en dus intern gebruik, bijvoorbeeld om te integreren met het managementsysteem, de projectadministratie en de financiële administratie. Dat betekent dus dat de gegevens niet direct uitwisselbaar zijn. Een eventuele afnemer en gebruiker van de gegevens zal dat moeten faciliteren.

Ad 2. Gemeente Utrecht

Gemeente Utrecht heeft hun hele bodemsysteem digitaal op het internet staan. Het is voor iedere gebruiker toegankelijk via www.utrecht.nl/bodemmilieu. Zo is het mogelijk dat bijvoorbeeld makelaars eenvoudig kunnen nagaan wat er op en in de omgeving van een locatie over bodemverontreiniging allemaal bekend is. Gegevens zijn per ommegaande beschikbaar of worden uiterlijk binnen 24 uur geleverd. Probleem blijft in veel gevallen de interpretatie van de gegevens. Immers, wat betekent bijvoorbeeld een kadastrale aantekening: moet er dan nog worden gesaneerd of is er reeds gesaneerd? En wat is de werkelijke betekenis van een nabij gelegen milieuhinderlijk bedrijf waarvoor een Wm-vergunning is afgegeven? Als mensen behoefte hebben aan nadere uitleg, dan kunnen ze daarvoor een afspraak maken bij een milieu-ambtenaar.

In de eerste 10 maanden dat het loket geopend was, kwamen ca. 7.000 aanvragen binnen. Dagelijks zijn het er thans 20 à 25. Het op deze manier openbaar maken van bodemgegevens scheelt de gemeente veel tijd en werk, ondanks de aanzienlijke inspanning om het systeem up-to-date te houden. Naar schatting 1 op de 20 gebruikers komt voor verdere vragen langs. Dat is, gelet op het aantal aanvragen, thans dus ongeveer één persoon per dag. Er zijn nog geen klachten binnengekomen over het vrijgeven van bodemgegevens op internet. Het effect is echter

moelijk te meten. Het is namelijk niet duidelijk hoeveel mensen in eerste instantie al terugschrikken bij de koop van een huis als ze deze gegevens zonder nadere interpretatie zien. Een kanttekening kan ook geplaatst worden bij het feit dat zelfs conceptrapporten worden ingevoerd en vrijgegeven, zij het steeds als geaggregeerde gegevens.

Ad 3. Makelaardij

Bodemverontreiniging is onderwerp waar makelaars en taxateurs niet langer omheen kunnen. Dat wordt ook onderkend door de Nederlandse Vereniging van Makelaars, die de uitnodiging daarom met beide handen aannam. Flip Dikkers zette uiteen wat de informatiebehoefte is van makelaars en taxateurs in onroerend goed bij aankoop/verkoop, bij aanhuur/verhuur en bij taxaties. Bodeminformatie is van belang voor de waarde van het onroerend goed (waardedrukkend effect a.g.v. onderzoeks- en saneringskosten), de functionaliteit (gebruiksmogelijkheden en –onmogelijkheden), en aansprakelijkheid van partijen: koper, verkoper en niet te vergeten makelaar en taxateur.

Flip Dikkers is een tevreden gebruiker van het digitale bodemsysteem van de gemeente Utrecht. Het scheelt hem veel werk en vooral veel tijd. Het systeem is voor hem ‘de hemel op aarde’ en zou een voorbeeld kunnen zijn voor andere gemeenten. Aan de hand van voorbeelden uit de praktijk licht hij dat toe. Hij illustreert ook wat de gevolgen zijn van de plotseling ontdekking van bodemverontreiniging: een transactie gaat niet door of er wordt een andere prijs overeengekomen. Soms is een gerucht voldoende. De informatiebehoefte van makelaars en taxateurs is groot. De informatie moet betrouwbaar zijn en snel beschikbaar: elektronisch en liefst zonder tussenkomst van een ambtenaar. Bovendien moeten de kosten ervoor laag zijn; liefst gratis en anders vergelijkbaar met het betrekken van gegevens bij het Kadaster.